

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Korrekturlæserens kommentar til (påtænkte) retskrivningsændringer

Af Ole Klitgaard 16. maj 2009 • I kategorien [Stavning](#) •

Set fra et fagligt synspunkt, ikke sprogvidenskabeligt, men praktisk sprogligt: Som korrekturlæser/tekstredaktør spidser man ører når der føres et rygte på banen som det om at man fra [Sprognævnets](#) side har lagt et nyt hold retskrivningsændringer i ovenn.

Lad os nu antage at Sprognævnet foretager endnu en omgang rettelser i retskrivningen om et år eller to, som det er blevet lækket [her på bloggen](#). Og at det blandt andet, som nævnt, vil vedrøre reglerne for adverbium + forholdsord, sådan at det fx ikke længere hedder *inden for det acceptable*, men at de to ord skal sammenskrives til *indenfor det acceptable* – på samme måde som i *lad os gå indenfor og hilse på det acceptable*.

Den slags ændringer kan kun bidrage til en blanding af ærgrelse og desorientering eller usikkerhed. Tag nu bare ordet *langtfra*, som langtfra er det samme som ordene *langt fra*, de ligger måske betydningsmæssigt ikke langt fra hinanden og er for så vidt ikke langtfra hinanden lig. Men hvorfor skal den slags nuancer afskaffes for folk der kan eller gerne vil bruge dem?

Der skal nok komme en begrundelse for sådan en ændring, men den har næppe noget med udtale at gøre (som nogle har gættet på), snarere med en "tendens" hos det skrivende folk. Som Erik Hansen i sin bog [Rigtigt dansk](#) skriver om spørgsmålet -t eller ikke -t i adverbialerne: "Tendensen i udviklingen er klart nok, at t'erne rykker frem". Måske synes man nu fra samme hold at kunne konstatere en tendens væk fra at holde forholdsordene adskilt fra de biord de hører sammen med. Og så gør man det til reglen.

Ret beset betyder det jo at hvis tilstrækkelig mange laver bestemte retskrivningsfejl, må man i retskrivningen fjerne grundlaget for dem, for så er der statistisk set færre der laver fejl. Lige bortset fra det skriftligt habile fåtal der kommer i den sorte gryde. Og det er antagelig denne populistiske side af retskrivningsreguleringen vi har at gøre med her. For den gælder langt fra på alle områder. En anden tendens er jo tilbøjeligheden til at skille sammensatte ord ad (*dør måtte*, som jeg så i et udstillingsvindue, og på Google faktisk 2%: andre eksempler: *dykker ur* (10%), *bog reel* (5%), *korrektur læser* (hele 2%), *mobil telefon* (11%) – forekomster af adskillelser af helt almindelige ord i procent af ordenes forekomster i usplittet form). Den tendens tvivler jeg dog på man vil bøje sig for i Sprognævnet, selv om konsekvensen måtte anses for "klar nok" – hvad det så end vil sige.

Som korrekturlæser ved man at der er tale om enten vilkårlighed eller en indbyrdes modstrid mellem anvendte kriterier for hhv. fastholdelse af og ændring af retskrivningsreglerne: *Medmindre* (som langt de fleste skriver i to ord) må kun skrives i ét, mens *om bord* (som de fleste skriver i ét ord) *skal* skrives i to. Stavningen af *linje* hhv. *linie* var valgfri fra 1955 til 1986, hvorefter det kun måtte skrives med j – hvilket de fleste endnu ikke ved, eller også staver nogle det med vilje fortsat *linie*, bl.a. (har jeg hørt) fordi de synes det burde være korrekt sådan, eller fordi det ser rigtigere ud!

Hvad linjen angår findes der heldigvis en "meget nem" regel, hvis man skal tro Davidsen-Nielsen fra Sprognævnet, der forklarede den for alt folket i en kronik i Politiken for et års tid siden. Den går simpelthen ud på at når den foregående vokal er lang, som i *konkylle*, skal der være i i slutstavelsen, mens der skal være j hvis den er kort – som i *familje*. Nej, hæhæ, det var mit mord på reglen. Nielsen undgik behændigt det ord som eksempel og brugte selvfølgelig kun dem hvor det faktisk ér blevet ændret, såsom *kastanje*. Eksemplet viser at henvisningen til udtale som grundlag for regler eller ændringer af dem er enten tvivlsom eller vilkårlig. Hvem udtaler familie med lang i-lyd? Poul Reumert, måske. Eller Davidsen-Nielsen?

Men tilbage til "tendensen": Hvad angår tegnsætningsregler, jo frem for alt kommareglerne, er man på spanden mht. ændringer. Tendensen er her både klar og uklar – og viser at skribenterne eller det skrivende folk i deres praksis dels er påvirket af og oppe imod reglerne, dels – for størsteparten – aldrig nogensinde vil lære dem. Og det gælder selv skolelærere, endda gymnasielærere, skal jeg hilse og sige. Erik Hansen skrev i førnævnte bog: "Det danske folk nægter at lære grammatik, men insisterer på grammatisk komma. Så skal det gå galt." Og han tilføjer: "Pausekommaet kræver ingen grammatisk indsigt, men bygger på opmærksom forståelse af den tekst, man har for sig. Hvad der bygger på sund fornuft, har imidlertid gennemgående ringe anseelse i det danske sprogsamfund." Kort efter blev pausekommaet afskaffet!

Som korrekturlæser kan jeg helt tilslutte mig Hansens synspunkt. Det vrimler med "idiotkommaer" (også her på bloggen), og det vrimler stadig med kommaer foran infinitiv-at. Desuden magter kun et lille fåtal betydningskommaerne, dvs. kan ikke kende forskel på *den største jyske by, Århus* og *den nordjyske by Aalborg*. Men i stedet for pausekommaet indførte man "Nyt komma" – og fik hermed to varianter af grammatisk komma. Det ny komma blev senere, som følge af "kommakrigen" – ja, det blev den ved gud kaldt – kun afskaffet nominelt, i realiteten eksisterer det fortsat som gyldig variant af det eneste gyldige komma, oven i købet [ja, det må ikke skrives i ét ord, sådan som *medmindre*] den variant som Sprognævnet anbefaler, i kort form kaldet "undladelse af startkomma" – og det er der endnu færre der forstår hvad er. Men det er om ikke andet mere økonomisk end det som stadig på forlagene kaldes "grammatisk komma" (det burde rettelig hedde "*traditionelt* grammatisk komma"), idet det giver færre kommafejl – selv om man ikke er helt ferm til det.

Som korrekturlæser/tekstredaktør retter man i øvrigt ikke kun slåfejl, stavfejl og tegnsætningsfejl, men også idiomatiske fejl og udtryk og formuleringer hvor forfatteren skriver noget andet end han formodes at have ment eller tænkt sig. Tag nu en sætning som: "Han mente til og med at det ikke stod til måls med hvad der var normen" (citeret fra en korrektur af en oversættelse). Jeg nøjes her med det første: Udtrykket *til og med* brugt i denne betydning er ved at snige sig ind i sproget på bekostning af *tilmed*, og det er formentlig en påvirkning fra norsk eller svensk. Jeg stødte på det mange gange

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker små børns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk

4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Stavning'

Kan italienere og kinesere også være ordblinde? – Om skriftsystemer

Overzkrift

Korrekturlæsning – viden, talent, røntgenblik

Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Monica Scheuer til Jødiske efternavne

jane til Jødiske efternavne

InglêS til Sprogene i Mozambique

Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?

Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?

Henrik Klindt-Jensen til Ded borriñholmska måled

Artikler om

i en oversættelse fra norsk. Men hvis det nu vinder hævd – i enden af “tendensen”, om jeg så må sige – så kunne det typisk medføre at der blev indført en dobbeltform i retskrivningen, altså sådan at *til og med* tilmed kan bruges i betydningen *tilmed*.

Nå, men konklusionen på disse bemærkninger og de anførte eksempler er for det første at kriterierne og begrundelserne for og tilskyndelserne til at foretage retskrivningsændringer – eller skal vi bare sige -justeringer? – er forskellige, vilkårlige og indbyrdes modstridende. Og min anbefaling til Sprognævnet er at det bør styre sig, og at det – for at citere salig Per Højholt – ikke kan være konservativt nok. Det vil alt i alt gøre det lettere for både skribenter og korrekturlæsere eller tekstredaktører.

*Ole Klitgaard, kultursociolog
bogtilrettelægger, [Forlagsbureauet](#)*

Læs også:

1. [Sprog på spring – DR som sprogbevarer og sprogudvikler](#) Danmarks Radios 2. sprogsymposium den 5. oktober 2009 Marianne Rathje og Anne Kjærgaard fremlægger Dansk Sprognævns undersøgelse af sproget i Danmarks Radio. (Foto: Jørgen Christian Wind Nielsen) Det var ikke...
2. [Er det forkert at splitte sammensatte ord?](#) Særskrivning er et meget udbredt retskrivningsproblem. Men har vi egentlig retskrivningen på vores side når vi beklager os over orddelingsfejlene? Dansk Sprognævns regler for sammensætning af ord er i virkeligheden...

Tagget med: [Dansk Sprognævn](#), [komma](#), [korrekturlæsning](#), [Sammensatte ord](#), [Stavning](#)

7 kommentarer

Arild
16. maj 2009 • 15:49

Blot en bemærkning til afsnittet om orddelingfejl:

I S-toget på vej hjem fra København noterede jeg mig, at virksomheden Muscle Care reklamerer med “muskel og sene behandlinger”!

Svar

Arild
16. maj 2009 • 15:50

Og så skulle der naturligvis stå “orddelingsfejl”

Svar

La divina commedia
16. maj 2009 • 16:47

Lige et par rettelser til dit indlæg:

Dobbeltformen “linie – linje” blev til eneformen “linje” i sidste Retskrivningsordbog fra 2001 og ikke, som du skriver, i 1986.

Desuden viser dit eksempel med “familje”, at du ikke har styr på din fonetik. Den foregående vokal (især før d, l og n, som reglen hedder) er jo lang, da stavelsen er stødt. Stødte vokaler er altid lange.

Svar

Ole Stig Andersen
16. maj 2009 • 19:07

I mit udmærkede dansk er der IKKE stød på i’et i “familje”, men derimod på l’et. Ole Klitgaard har altså ganske ret når han skriver: “Hvem udtaler familie med lang i-lyd?”

Svar

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjøv skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	
juni 2009	

Resurser
Bogstavlyd
Dansk sprognævn
Den danske ordbog
Dialekt.dk
dk.kultur.sprog
Korpus.dk
Nye ord i dansk på nettet (NOID)
Ordbog over det danske sprog
Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
Sproget.dk
Svenska Akademien
Ø (Schwa.dk)

maj 2009

april 2009

marts 2009

Ruben

16. maj 2009 • 19:55

@ Commedia: Det er stavelsens status som tung eller let der afgør om stavelsen kan have stød, og ikke et spørgsmål om vokallængde. Sammenlign fx 'mil' med 'mild' – her er kun vokallængden til forskel, men begge ord har stød. MEN stavelser med lange vokaler er altid tunge. Det er muligvis det der forvirrer.

Jeg synes til gengæld at det er ganske fornuftigt at skrive 'linje' og 'tredje' idet det harmonerer med at de er tostavede og stødløse. På denne måde bliver de regelret grupperet med ord som 'pulje, pinje, balje' osv. i stedet for (fonologisk) trestavede ord som 'medie, kranie, folie' osv. som alle har stød.

Svar**Ole Klitgaard**

17. maj 2009 • 02:12

Hvad så med 'vanilje' i forhold til 'familje'? – Dem jeg har prøvet den angivelige regel af på (bl.a. en lektor i dansk), mener at 'familie' ifølge den burde staves med j, så om ikke andet viser det at den slags regler ikke fungerer som tommefingerregler. Også fordi der er forskellige dialektale nuancer i vores (rigs)dansk – som vi eventuelt ikke selv er opmærksomme på.

Svar**Ruben**

17. maj 2009 • 09:07

"familie" har stød fordi stavelsen er tredjesidste stavelse i grundordet. "vanilje" har ikke stød fordi stavelsen er næstsidste stavelse i grundordet.

Det er fuldstændig regelret ifølge dansk fonologi, som i øvrigt ikke tager hensyn til retskrivningen. Stavemåderne "familie, vanilje, linje, tredje" er således i overensstemmelse med det fonologiske antal stavelser. Stavemåderne "familje, vanilie, tredie, linie" har derimod en vokal mere eller mindre end de har stavelser.

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.